

Кісельова А. А.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЗПОВСЮДЖЕНІ МОВНІ ПОМИЛКИ В ТЕКСТАХ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Анотація. Стаття на матеріалі текстів судових рішень розглядає розповсюджені мовні помилки та класифікує їх. Виокремлено та описано чотири основні типи помилок, пов'язані з вживанням неправильних слів, ненормативним сполученням слів, застосуванням неправильних прийменників та ненормативним вживанням розділових знаків. Подано опис та приклади до кожного з наведених типів.

Ключові слова: мовна норма, судове мовлення, судове рішення.

Постановка проблеми. Постанова Кабінету Міністрів від 26 квітня 2017 року № 301 «Про організацію проведення атестації осіб, які претендують на вступ на державну службу, щодо вільного володіння державною мовою» стала ще одним кроком до зміни ситуації, що склалася протягом років незалежності в нашій країні, коли її громадяни, зокрема ті, які працюють на державній службі, мали володіти державною мовою лише «де-юре», «де-факто» ж послуговувалися російською чи «суржиком».

Зазначене актуально в тому числі й для сфери судочинства. Так, стаття 10 Конституції України визначає державною мовою в Україні українську мову, яка, відповідно до ст. 10 Закону № 3018-III, є й мовою судочинства. Таким чином, всі судові документи мають бути укладені українською мовою, зокрема послуговуючись офіційно-діловим її стилем, який має характеризуватися послідовністю і точністю викладу фактів, документальністю, емоційно-експресивною нейтральністю висловів та, безумовно, нормативністю мовних засобів на всіх рівнях мовної структури, наявних у письмовому мовленні – морфологічному, лексичному, синтаксичному та пунктуаційному. Однак судові рішення, що наявні в публічному доступі на сайті Єдиного державного реєстру судових рішень, у більшості випадків аж ніяк не відповідають вищезазначеним вимогам, оскільки містять істотну кількість помилок, пов'язаних із недотриманням мовних норм на всіх перелічених рівнях. Саме це й увиразнює актуальність нашої статті, яка акцентує увагу на елементах, яким досі не приділяли належної уваги, висвітлюючи лише окремі з наведених елементів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи наявні наукові праці, ми знайшли роботи З.В. Ромовської [1], присвячені значенням помилок та порушенню логічних зв'язків, О.В. Черноус [2] про питання пунктуаційних помилок, а також С.О. Шестакової, що пропонує короткий огляд загальних тенденцій. Цікавим у досліджуваному аспекті також видається «Посібник із написання судових рішень» [3], виданий в межах проєктів «Справедливе правосуддя» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), та «Підвищення рівня правової обізнаності стосовно прав людини та механізмів їхнього захисту» Координатора проєктів Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) в Україні у співпраці з Національною школою суддів України. Проте роботи, яка зосереджувала-

ся б на класифікації та аналізі вживаних помилок на всіх мовних рівнях, ми не знайшли, що підкреслює новизну нашої розвідки. Звертаючись до аналізу судових рішень раніше, ми аналізували лише ті порушення норми, які викликані мовною інтерференцією. Наразі, проте, хочемо розширити своє дослідження.

Метою статті є класифікація та опис помилок у судовому мовленні.

Об'єктом дослідження є судове мовлення, предметом – знайдені в ньому випадки невідповідності нормам української мови.

Фактичним матеріалом стали тексти 50 судових рішень, представлених у широкому доступі на сайті «Єдиний державний реєстр судових рішень – автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень на офіційному веб-порталі судової влади України» [4]. Аналіз цих рішень дозволив виокремити цілу низку помилок, на таких рівнях мовної системи:

1. Морфологічний рівень, представлений помилками, що полягають у неправильній словозміні чи вживанні ненормативної форми певної частини мови:

– [*...громадянина України, одруженого, маючого двох малолітніх дітей, раніше не судимого, підприємця, зареєстрованого та проживаючого за адресою: АДРЕСА_1...*], що репрезентує частий випадок вживання активних дієприкметників теперішнього часу, які є неприродними для української мови;

– [*...але щодо яких суд вирішив питання про їх права та обов'язки...*] та [*...що після смерті ІНФОРМАЦІЯ_1 р. їх батька ОСОБА_3 відкрилась спадщина...*] як приклад нерозрізнення форми Родового відмінка особового займенника «вони» – «іх» та присвійних займенників «їхній, їхня, їхнє, їхній». Останні є нормативними для української мови, на відміну від російської;

– [*Судом встановлено...*], [*Протягом установленого строку заявником не виконано вимоги зазначеної ухвали...*] та [*...відповідачем до апеляційної скарги було надано докази сплати судового збору (квитанції від 29.12.2015 р. № 173), оскільки скаргником не було надано...*], що ілюструє розповсюджену практику помилково вживати в українській мові безособові форми дієслова на -но, -то в поєднанні з називанням діяча в орудному відмінку. В українській мові вживання таких форм доречно лише у випадку, коли дію виконує невідома або неназвана особа.

2. Лексичний рівень, тобто вживання слів, яких не існує в українській мові чи вживання слів у хибному значенні:

– [*Згідно з ч. 3 ст.105 ГПК України, постанова набирає законної сили з дня її прийняття...*], хоча нормативними є варіанти «набути законної сили» чи «набути сили закону», залежно від конкретного значення звороту;

– [*...відзив на позовну заяву з викладенням мотивів повного або часткового відхилення вимог позивача з посиланням на*

дійоче законодавство...] (тут і далі — пунктуація та орфографія прикладів збережена), де слово «дійоче» (від рос. «действующее») має бути замінено словом «чинне»;

– [*...та довідку про перебування у державному реєстрі відповідача на час розгляду справи...*] через неправильний переклад слова «пребывание», що в українській мові в цій ситуації краще було б замінити на «наявність»;

– [*...апеляційний господарський суд дійшов висновку про відсутність підстав для задоволення апеляційної скарги, з наступних підстав...*], де слово «наступних» (рос. – «следующих»), згідно з нормами, має бути замінено на «таких»;

– [*Слід зазначити, що скаргником невірно здійснюються арифметичні розрахунки...*], незважаючи на тлумачення слова «вірно» як «відданий, який не зраджує», але в даному випадку має бути заміненим на «правильно»;

– [*Роз'яснити право на подачу до апеляційного суду заперечень на апеляційну скаргу в письмовій формі в строк до 10 червня 2016 року ...*], оскільки «строк» – це «певний період у часі, зі впливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення» мало в даному випадку бути замінене «термін» («певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення»);

– [*...позивач зіслалася на те, що з 26.07.2010 року перебуває...*], де відбулося калькування слова «ссылаться» (рос.) замість «посилатись» (укр.);

– [*За таких обставин заява ФОП ОСОБА_1 підлягає поверненню...*] на місці «належить повернути» через хибне тлумачення слова «підлягає» («знаходиться під чимось»);

– [*...на протязі двох років...*] там, де належить вживати «протягом», бо «на протязі» (укр.) перекладається як «на сквозняке» (рос.);

– [*...виходячи з об'єктивних обставин, як-то майновий стан заявника тощо, та не являється обов'язком суду...*], що в українській мові слід замінювати на «є»;

– [*Зустрічний позов повинен бути взаємно пов'язаний з первісним...*] як ще один випадок калькування двох російських слів, замість вживання українського «взаємопов'язаний»;

3. Синтаксичний рівень, де переважають неправильне вживання прийменників та сполучення й узгодження слів із порушенням норм української мови:

– [*...документів, наданих в обґрунтування своїх позовних вимог...*], де прийменник «в» має бути замінений «на»;

– [*Заслухавши пояснення представника позивача та дослідивши письмові докази по справі, суд приходить до висновку...*] – у першому випадку варто вживати прийменник «у», а в другому – безприйменникову конструкцію «дійти висновку» замість калькування російського «приходить к выводу»;

– [*Справу просить розглянути у його відсутності...*] – в цьому контексті сполучення «у відсутності» (давальний відмінок) має інше значення, відміне від «за відсутності» (родовий відмінок);

– [*...досудове розслідування здійснено у порушення вимог...*], де вліслів має бути замінений на «на порушення вимог»;

– [*Справу призначити до розгляду в засіданні 02.09.99 на 11–25 год. по вул. Личаківська, 81...*] нормативним прийменником в цьому контексті є «на», проте в офіційно-діловому стилі конструкцію варто було б замінити на «за адресою».

– [*Відповідно адміністративного протоколу...*] та [*...у відповідності до ч. 2 ст. 194 КПК України...*] суперечать нормі, за якою незмінними прийменниковими конструкціями є «відповідно до» та «у відповідності з»;

– [*...може стати чинником для прийняття ним спроб уникнути відповідальності...*] – в цьому випадку слово «спроб» помилково поєднують зі словом «прийняття», замість нормативного «здійснення»;

– [*...перебіг строку подання касаційної скарги на постанову апеляційного господарського суду починається з наступного дня після прийняття відповідної постанови...*], що є дослівним перекладом «течение срока» (рос.), тоді як українське слово «термін» має значення «певний період у часі, зі впливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення» і не потребує в даному контексті додаткових слів;

– [*Як доказ неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права...*], де помилка є результатом комбінування українського «тих самих» (яке і є правильним варіантом) і російського «одних і тех же»;

– [*За таких обставин колегія не приймає до уваги наведене відповідачем у клопотанні...*], яке представляє одну з найпоширеніших помилок російсько-української інтерференції, бо в українській мові такі слова, як «увага» та «участь» сполучаються з дієсловом «брати»;

– [*Зобов'язати голову Соняченської сільської виборчої комісії, а в разі відсутності голову особу, яка відповідно до Закону здійснює повноваження голова...*], що ілюструє неправильний вибір слова із синонімічного ряду, який передає значення «осуществляет» (рос.), правильним варіантом є «виконує».

4. Пунктуаційний рівень, що представлений двома основними типами помилок – пропущеними розділовими знаками та вживанням розділових знаків у невластивих для них ситуаціях:

– [*Тобто, за наведеною нормою _ в касаційній скарзі слід наводити конкретні норми...*], де вставна конструкція відокремлюється комою лише з одного боку;

– [*Суддя господарського суду Черкаської області Х, розглянувши матеріали за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «Станіславська торгова компанія» до приватного підприємства «Енергоремонт» про стягнення 1035742,38 грн. _ визнав подані матеріали достатніми для прийняття позовної заяви до розгляду] та [Відповідачі _ належним чином повідомлені телефонограмами про дату, час та місце розгляду справи, у судове засідання не з'явилися] як приклади неправильного оформлення дієприкметникових та дієприслівникових зворотів;*

– [*...відсвяткувати приїхав її чоловік з Запоріжжя де він працює...*] та [*...так як це був день народження _ то вживали спиртне...*] – нехтування правилами відокремлення підрядних частин від головних у складнопідрядних реченнях;

– [*...стосовно підготовки відповідними фахівцями науково-консультативної ради наукового висновку щодо норми права, яка неоднаково застосована судом касаційної інстанції, у справі № 908/4804/14...*] та [Суддя Х, розглянувши заяву товариства з обмеженою відповідальністю «Авіс Фінанс» про перегляд Верховним Судом України постанови Вищого господарського суду України від 23 грудня 2015 року у справі № 908/4804/14 за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «Авіс Фінанс» до товариства з обмеженою відповідальністю «Восход», товариства з обмеженою відповідальністю «Донбас профінвест-2012», про визнання недійсним договору поруки від 12 грудня 2012 року № 897-БВ/П/12, встановив...] – вживання ком перед обставинами в поширених реченнях;

– [*...вирішується в кожному конкретному випадку на розсуд суду виходячи з об'єктивних обставин, як-то майновий стан заявника, тощо, та не являється обов'язком суду*] – як приклад вживання коми перед «тощо»;

– [*...яким внесено зміни до Закону № 3674-VI, зокрема, в частині розміру ставок судового збору...*] та [*...матеріали, додані до клопотання, зокрема, рапорти містять дані...*] – нерозрізнення вставного «зокрема» та «зокрема» на початку звrotу, що уточнює зміст;

– [*...він може знищити, сховати або спотворити будь-яку з речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; незаконно впливати на свідків, перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином...*] – безпідставне вживання «;» на місці «,»;

– [*...суд – встановив...*], [*...суд, встановив...*] чи [*...суд, – встановив...*] як приклад вживання «–» між підметом та присудком, вираженим дієсловом, що суперечить нормам української мови.

Висновки. Наведений аналіз ілюструє ті аспекти мовної норми української мови, які й досі залишаються не зовсім зрозумілими для носіїв мови і, як результат, спричиняють велику кількість помилок під час укладання документів, зокрема такого рівня офіційності та стандартизованості, як судові рішення. Результати нашої роботи, таким чином, вважаємо перспективними для застосування у створенні програм різноманітних навчальних курсів з української мови (зокрема, за професійним спрямуванням) та для загального підвищення рівня володіння державною мовою працівниками різних судових установ, адже, як зазначає Керівник Проекту USAID «Справедливе правосуддя» Д.М. Вон, «якість судового рішення – основний критерій якості правосуддя, а чиста мова – це ознака професіоналізму судді».

Література:

1. Ромовська З.В. Секрети написання якісного вердикту криються не тільки в кодексах, а й у словниках. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
2. Черноус О.В. Пунктуаційні помилки в текстах судових рішень. Дослідження з лексикології і граматики української мови. 2014. Вип. 15. С. 170–176.
3. Куйбіда Р., Сироїд О. Посібник із написання судових рішень. К.: «Дрім Арт», 2013. 224 с.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

Киселёва А. А. Распространённые языковые ошибки в текстах судебных решений

Аннотація. Стаття на матеріалі судових рішень розглядає речеві помилки, зустрічаючіся в українській судовій документації. Виділено і описано чотири основних типи помилок, пов'язаних з використанням неправильних слів, ненормативним поєднанням слів, використанням неправильних предлогів, а також ненормативним використанням знаків пунктуації. Опис кожного типу супроводжується прикладами.

Ключевые слова: мовна норма, судові рішення, мова в суді.

Kiseliova A. The most common lingual mistakes in the court's decisions

Summary. The main goal of the article is the classification and description of errors in Ukrainian court's decisions. To achieve this goal materials found in the actual examples of lingual mistakes were classified and explained. This work draws attention to four main groups of mistakes, such as the use of wrong word forms, the use of words in a wrong meaning, incorrect use of prepositions and irregular use of punctuation.

Key words: language standards, court's decision, legal speech.